

60. rész

Mottó:

„Amelyik nemzet a múltját nem ismeri, az a jelenét sem érti, s a jövőjét meg nem teremtheti!”

Öt perc történelem fiataloknak és minden érdeklődőnek

Magyar sors – magyar történelem

Európának szüksége van Magyarországra... amely soha nem hagyta magát legyőzni

Az 1848/1849. évi szabadságharc kezdete. A pákozdi csatától a tavaszi hadjáratig

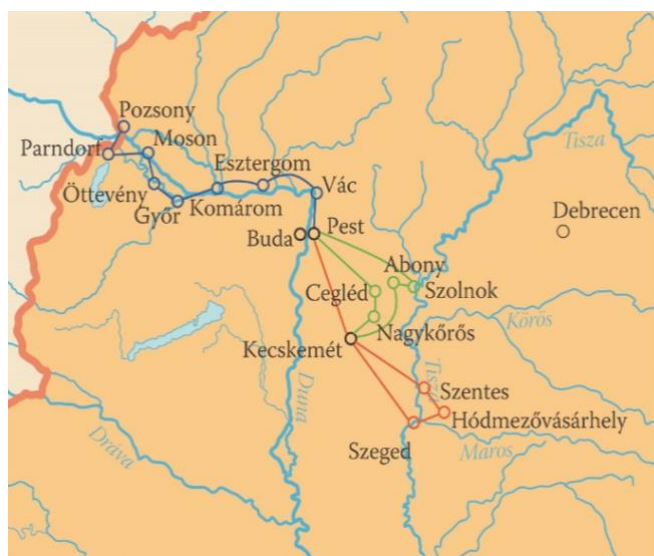
Jellasics megtámadja Magyarországot

Azon a napon, amikor *Jellasics* 1848. szeptember 11-én átkelt a Dráva folyón, s a Magyar Királyság területére lépett, a *Batthyány-kormány* lemondott. A lemondás mögött súlyos, szinte feloldhatatlan bel- és külpolitikai problémák húzódtak. Az egyik az volt, hogy Bécs nem tudott beletörődni az *április törvények* életbe léptetésébe, ezért mindent elkövetett a kormány megbuktatásának érdekében. Egyrészt folyamatosan szította a *nemzetiségi* (oláh, tót, rác, horvát stb.) népek elégedetlenségét. Ellenállásra, felkelésekre buzdította őket a magyarok ellen. Másrészt a *nyolc évszázados feudális kötöttségeket* egyszerre kellett volna lebontani, megoldani, ami a nyugati országokban (Anglia, Franciaország, Németalföld) sem ment vérontás nélkül.

A magyar szabadságharc kirobbanásának főszereplői. A feszültséget szító Ferenc József, aki a császári és királyi trón várományosa, a Magyarország megtámadására rávett horvát bán, Jellasics, illetve az első szabadon választott, független magyar miniszterelnök, gróf Batthyány Lajos

Bár a támadást déli irányból, a horvát hadsereg hajtotta végre, az egyértelmű volt, hogy a hadművelet Bécsből irányították. Az udvarnak ez a lépése semmibe vette az áprilisi törvényeket, amit azonban V. Ferdinánd király írt alá. A „demokratikus nyugat” pedig hallgatott, mint mindig, ha a magyar érdekekről volt szó. Ez a hallgatás a Habsburgoknak szabad kezet adott a magyar szabadság letörésére. Néhány nappal később megalakult az *Országos Honvédelmi Bizottmány*, aminek elnöke *Kossuth Lajos* lett, aki szeptember 24-én *toborzó körútra* indult az Alföldre.

Kossuth híres ceglédi beszédének képe. A népvezér szavainak hatására tömegek álltak be az újonnan alakuló nemzeti hadseregbe. Kossuth három toborzó körútjának útvonala a szabadságharc idején. Kettő az Alföldre, egy pedig a Duna mentén Pozsonyig vezetett

Az udvar első támadása

Károly Albert szárd-piemonti király összefogott az itáliai városokkal az osztrák birodalom ellen, ami súlyos katonai kihívást jelentett Bécs számára. Az osztrák csapatok a cseh származású *Radetzky tábornok* vezetésével azonban 1848 nyarán leverték az itáliai felkeléseket. Ez nem kedvezett a magyar forradalomnak, hiszen így a Habsburgok hazánk ellen tudták fordítani haderejük jelentős részét. Bécs most már nyíltan hirdette, hogy nem ismeri el az áprilisi törvényeket.

Károly Albert szárd-piemonti király. Joseph Radetzky császári tábornok

A horvátok mellett a szerbeket is Magyarország ellen tudták uszítani az udvari körök. Az önálló *Szerb Vajdaságot* követelő rácok már 1848 nyarán megtámadták a védtelen délvidéki magyar falvakat, s példátlan vérengzéseket hajtottak végre. (Ez nem volt előzmények nélküli, hiszen a török időktől kezdve a rácok hol török, hol császári mundurba öltözve irtották a magyarokat. Óriási területek váltak így lakatlanná, amiket aztán ők népesítettek be.) Jól lehet, a rácok a magyar mellett a sváb és a román falvakat is megtámadták, de ez nem jelentette azt, hogy az erdélyi románok is ne fordultak volna a magyarok ellen. A románok az Unio ellen fogtak fegyvert, s mereven elzárkóztak Magyarország és Erdély egyesülésétől. Váltig hangoztatták, hogy a „*magyar szabadság asztalánál minden falat mérgezett*”.

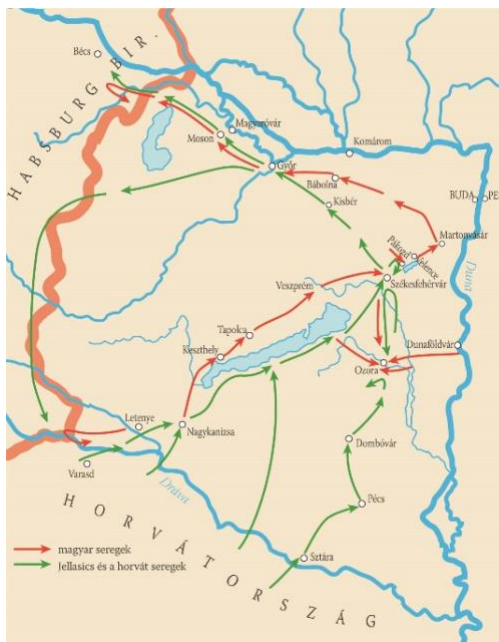
Kossuth irányításával, aki megtalálva a nép hangját, lelkiületét, olyan harcolni akaró – igaz, még kiképzetlen – haderőt volt képes a forradalom ügye mellé állítani, hogy az már komoly gondot jelentett Bécsnek. Ráadásul a király aláírása hivatalossá tette az alkotmányt, ami kimondta a nemzeti haderő szervezésének lehetőségét és jogosságát. Még az osztrák katonák is felesküdték a *Mészáros Lázár* hadügyminiszter irányította hadseregre. Bécsnek egyetlen ütőkártyája maradt, a nemzetiségiek kijátszása a magyarok ellen. Továbbá az osztrák pénz, fegyver, hadianyag küldemények a szerbek és a horvátok kezébe kerültek.

Az egyetlen Habsburg uralkodó, V. Ferdinánd, akit még életében lemondattak a trónról. Kossuth Lajos, mint nemzetőr. Mészáros Lázár, a Batthyány-kormány hadügyminisztere

Josip Jellasics kezdettől fogva a magyar forradalom ellensége volt. A bécsi hadügyminiszter, Latour tárborszernagy kulcsszerepet szánt a horvát bánnak a Magyarország elleni támadáshoz. Jellasics első lépése az volt, amikor 1848 augusztusában megszállta Fiumét.

Jellasics előre nyomulásának napjaiban az udvar ideiglenes nádorrá és katonai parancsnokká nevezte ki *Lamberg Ferencet*, aki éppen a hivatalának átvételére érkezett Pest-Budára. A forradalmi hangulatban égő, feldühödött tömeg felismerte az udvar emberét, s a hajóhídon meggyilkolták.

Jellasics dunántúli hadműveletei 1848 szeptemberében és októberében. Gróf Lamberg Ferenc meggyilkolása a pesti hajóhídon. Ő volt a magyar forradalom egyetlen halálos áldozata

Batthyány Lajos miniszterelnök és *Deák Ferenc* igazságügy-miniszter 1848 augusztus végén Bécsbe utazott, hogy rávegyék az uralkodót a horvát támadás visszavonására. *V. Ferdinánd* azonban nem is fogadta a magyar küldöttséget, ami a fegyveres támadás jele volt. *Jellasics* amikor szeptember 11-én 35.000 fős serege élén átlépte a határt, a magyar kormányfő lemondott. *Ottinger Ferenc*, a drávai magyar hadsereg parancsnoka átszökött *Jellasics*hoz, ami tovább rontotta a magyarok helyzetét. A horvát bán kiáltványt intézett a megtámadott ország népéhez, amiben kifejtette, hogy ő az uralkodóház hadvezéréként érkezett, s a lázadókat vissza fogja vezetni Bécs uralma alá. Nehéz helyzetben volt a magyar tisztikar, mert egyrészt kötötte őket a magyar alkotmányra tett esküjük és a haza iránt érzett elkötelezettségük. Másrészt tartottak a Habsburgok bosszújától. Így a harcot ekkor még nem vállalva, visszavonultak Fehérvár felé.

István nádor 1847-1848 (Josef Bekel akvarellje 1847). Móga János 1840 körül (ismeretlen szerző). Perczel Mór 1848-ban (August Strixner műve)

A magyar vezetés *Batthyány* javaslatára *József nádor* fiát és a nádori méltóságban utódát, *István nádort* javasolta a hadsereg parancsnoki tisztségének betöltésére. *József nádor*, az egyetlen „magyarrá lett Habsburg” sajnos 1847-ben elhunyt.

Jellasics annak ellenére, hogy *István főherceg* a felettese volt, nem egyezkedett a nádorral, aki – többek között ezért – lemondott tisztségéről, s elhagyta az országot. *Batthyány* népfelkelést hirdetett, *Kossuth* pedig kiáltványt intézett a magyarokhoz, hogy fogjanak fegyvert. *Kossuth*, hogy tettekkel is bizonyítson, toborzó körútra indult. Ennek köszönhetően szeptember végére a Velencei-tó északi partján már egy 16.000 fős sereg várta a horvát bán kiképzett és túlerőben levő csapatait.

A pákozdi csata

A szerveződő, még kiképzetlen hadsereg élére *Móga János* altábornagyot kérték fel. A sukorói templomban szeptember 28-án tartott vezérkari tanácskozáson Móga csak azzal a feltétellel vállalta az irányítást, ha Jellasics támad először. Ez a támadás 1848. szeptember 29-én megtörtént.

A pákozdi csata 1848. szeptember 29-én (J. Rauh litográfiája, ami a pákozdi dombokat szinte hegyeknek ábrázolja, ami rontja a kép hitelességét)

A kétszeres túlerejében bízó Jellasics Pákozds és Sukoró közötti térségben átkaroló hadműveletet indított, s a Velencei-tóba akarta szorítani a magyarokat. A honvédek és a nemzetőrök az ismétlődő rohamokat sorra visszaverték, falként állták el a Buda felé törekvő ellenség útját. Az ellenség átkaroló hadműveletét *Perczel Mór* 4000 fős serege akadályozta meg, amelyik a Velencei-tó déli partján sorakozott fel, lehetetlenné téve a bekerítést. A csatát végül a tüzérek döntötték el, akik jelentős kárt okoztak Jellasics seregében. A horvát bán kénytelen volt fegyverszünetet kérni, amivel elismerte a magyarok győzelmét. Ezt kihasználva, a délről érkező ellenség október 1-jén, Bécs felé menekült ki az országból. A pákozdi sikert betetőzte, hogy a fehérvári népfölkelők lefegyverezték a városban állomásozó osztrák őrséget. Ozoránál pedig október 7-én a tolnai nemzetőrök arattak győzelmet Jellasics 10.000 fős serege ellen. Az ozorai hadműveletet *Görgey Artúr* és *Perczel Mór* irányították. Amikor *Roth* és *Philippovich* a támadó hadsereg vezérei értesültek a pákozdi vereségről, azonnal megadták magukat.

Nemzetőr (Borsos Miklós festménye). Az ozorai győzelem emlékére állított ágyúszobor

A pákozdi csata tanúságai és következményei

Számos ellentmondásra adott okot, hogy a harcoló felek mind a magyar, mind az osztrák részről ugyanazt a katonai kiképzést kapták. Ugyanarra az alkotmányra, ugyanarra a királyra esküdtek fel. Pákozdnál mind a tisztek, mind a közkatonák a saját lelkiismeretük szerint választottak, s szentül hitték, hogy ők a törvényes oldalon állnak, s a parancs szerint járnak el. A későbbi csaták során már ez nem volt érvényes felfogás. Jellasics a katonai mellett erkölcsi vereséget is szenvedett, mert a három napos fegyverszünet alatt úgy menekült ki az országból, hogy a saját tartalék csapatait is cserben hagyta.

A pákozdi csata a későbbi nagy összecsapásokhoz képest kevés veszteséggel járt. Jelentősége nem is ebben mutatkozott meg. Óriási katonai, erkölcsi, politikai tényezőnek bizonyult, hiszen ez adott életet, reményt, hitet a későbbi hadsereg szervezéshez, ez alapozta meg többek között Kossuth népszerű szerepét. (1948-ban, a pákozdi győzelem 100. évfordulóján szeptember 29. lett a Néphadsereg Napja, majd a Rákosi-korszak után a Fegyveres Erők Napja, s ma is minden évben megemlékezünk a pákozdi győzelemről. 1992 óta azonban május 21-e, Buda visszafoglalásának eseménye lett a Magyar Honvédelem Napja.)

Elgondolkodtató! A Habsburgoknak és a magyar nemesség egy részének több évszázados kapcsolata miképpen alakulhatott úgy, hogy Bécs – talán egy kivétellel, s ez a Bocskai-szabadságharc volt – mindig alávetett helyzetbe hozta a magyarokat. Akik aztán a következő alkalommal, újra és újra megsegítették a bajban levő osztrákokat, hogy aztán azok ismét a nyakunkra üljenek. Mátyás halála után végleg kettészakadt az ország. Persze három részre, de a török jött, kiirtotta a fél országot, aztán ment. A Habsburgok azonban már korábban is itt voltak, aztán még két évszázadon át kirabolták hazánkat, s még ma is lenéznek minket.

A horvátok megérkezése Magyarországról Bécs alá, a pákozdi csata után. (Josef Heicke festménye) Az 1848 decemberében készült alkotás bal oldali részén a „horvát” harcosok ruházata a török korból a Balkánon maradt népekre emlékeztet

A magyarok győzelmének hírére Bécsben *október 6-án kitört a második bécsi forradalom*. (Az első 1848. március 13-án volt. Október 6-a beleégett a Habsburgok bosszúálló tudatába, hiszen nem volt véletlen, hogy 1849-ben ezen a napon végezték ki Aradon a 13 tábornokot.) A bécsi felkelők haragja *Latour hadügyminiszter* ellen fordult, aki csapatokat akart küldeni a magyarok ellen. A forradalmárok Latourt elfogták és egy lámpavasra akasztották. (Pesten Lamberg, Bécsben Latour volt a forradalom áldozata.) Az udvar a morvaországi Olmützbe menekült, miközben a birodalmi sereget *Windischgratz* herceg irányításával Bécs köré vonták. Hamarosan csatlakozott hozzá Jellasics menekülő serege is.

A pákozdi emlékmű, ami körül 2010 óta kialakult a Katonai Emlékpark, ami a magyar történelem számos történelmi eseményét mutatja be. Jellasics és katonái a schwechati csata előtt. Jellasics sírja a zágrábi székesegyházban

Az ellenséget üldöző magyar sereg a határnál megtorpant, mert betartva a törvényeket, nem akart behatolni Ausztria területére. A vezérkarban sok császári tiszt is szolgált, akik azzal érveltek, hogy a magyar forradalmi sereg nem támadhat Bécsre. Három hétig tanakodtak ezen, miközben azért két alkalommal is átlépték a határt, de aztán visszafordultak. Mikor harmadjára úgy döntöttek, hogy mégis elfoglalják Bécsset, már késő volt. Az újjászervezett császári haderő 1848. október 30-án a Bécshez közeli Schwechatnál vereséget mért a magyar haderőre.

Egy bécsi nemzetőr a háztetőről figyeli, hogy jönnek-e a felmentő magyar csapatok a bécsi forradalom megsegítésére. A második bécsi forradalom barikádjai (Werner F. litográfiája)

A Windischgratz vezette osztrák haderő Schwechattól visszafordult Bécs felé, s vérbe fojtotta a magára maradt forradalmat. A szabadságharc folyamán a mindig törvénytisztelő magyarok ugyanezt a végzetes hibát – hogy nem használták ki stratégiai előnyüket – még egyszer el fogják követni.

Az udvar újabb támadása

A schwechati győzelem és a bécsi forradalom elfojtása gyökeresen megváltoztatta a politikai, katonai helyzetet. Olmützben lemondatták V. Ferdinándot (ilyen még nem fordult elő a Habsburgok történetében), akinek helyébe 1848. december 2-án a 18 éves Ferenc József lépett. Az osztrák vezérkar nem tétlenkedett, azonnal véget akart vetni a magyar „rebelliónak”. 1848 december közepén egy 44.000 fős

kiképzett, jól felszerelt hadsereg indult meg Pest-Buda felé, élén Windischgratz herceggel. Az új császár, de törvénytelen király semmisnek tekintette az áprilisi törvényeket. Az udvari diplomácia azt hangoztatta, hogy a törvényeket V. Ferdinánd írta alá, s nem Ferenc József.

A fiatal, trónra lépő Ferenc József (1848-1916). Alfred Windischgratz herceg, császári hadvezér 1849-ben. Theodor Latour gróf, a bécsi forradalom áldozata

Az erőviszonyok nem voltak egyenlőek, hiszen a 44.000 fős osztrák sereggel szemben Görgey Artúr csupán egy 25.000 főnyi, gyengén felszerelt, újonc hadsereget tudott felvonultatni. A magyarok 103 ágyújával szemben a császári hadsereg 216 korszerű ágyúval rendelkezett.

A magabiztos császári hadvezetésnek, bízva a túlerejében, nem volt kétsége a végső győzelemben. Görgey, felismerve a helyzetet, nem vállalt csatát, nem akarta embereit feláldozni. Ráadásul Perczel Mór 1848. december 30-án csatát veszített Mórnál, aminek az lett a következménye, hogy a fővárost ki kellett üríteni. Az Országgyűlés, az Országos Honvédelmi Bizottmány és a kormányhivatalok a hideg, fagyos időben, 1849. január 1-jén megkezdték a költözést Debrecenbe, az új fővárosba. Érdekességként említsük meg, hogy Szolnokig a már működő vasúton szállították az iratokat, fontos felszereléseket. Ott társzekerekre átrakva a kormány iratait, haladtak tovább Debrecen felé.

Kossuth 1848. szeptember 15-én kezdeményezte egy parlamenti bizottmány felállítását, ami a hadsereg ügyeinek gyors, praktikus ügyintézését, a kormány nehezkesebb döntéshozatalának megkerülését tette lehetővé. Többek között Batthyáynak nem a parlament nyilvánossága előtt kellett beszámolnia a titoktartást igénylő, a hadsereg ügyeit érintő kérdésekről. Továbbá a Honvédelmi

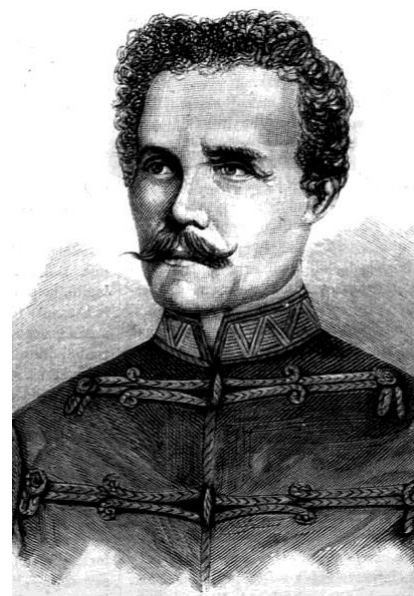
Bizottmánynak joga volt a hadsereg dolgaiban a végrehajtó hatalmat ellenőrizni, fölülbírálni. Kossuth mellett a bizottság tagjai a radikálisok közül kerültek ki, mint például *Nyáry Pál*, *Madarász László*, *Pálffy János*. Az Országos Honvédelmi Bizottmány felállítását szeptember 21-én jelentették be, s Kossuth már másnap az új szervezetnek a kormánnyal egyenértékű szerepére utalt egyik beszédében.

Görgey Artúr és vezérkara (Than Mór festménye)

Az erdélyi hadműveletek

Kossuth jól döntött 1848 december közepén, amikor az 1830-1831. évi lengyel szabadságharc hőst, majd a francia forradalomban európai hírnevet szerzett *Bem Józsefet* bízta meg a nehéz helyzetben lévő erdélyi hadak vezetésével. *Puchner Antal* császári főparancsnok a román felkelők segítségével szinte teljesen kiszorította a magyarokat Erdély földjéről. Egyedül Háromszék maradt magyar kézen, aminek védelmét az ágyúöntő mester, *Gábor Áron* látta el.

Görgey Artúr altábornagy, a magyar seregek vezére. Bem József tábornok, Erdély felszabadítója. Gábor Áron őrnagy (Pollák Zsigmond metszete - 1881)

Bem József már 1848 karácsonyára visszafoglalta Kolozsvárt. Ez nem csak Erdély felszabadításának kezdetét jelentette, de egy lélektani pillanat volt az egész magyarság számára, ami azt üzenete, hogy nem szabad feladni a harcot. Kossuth óriási feladatot vállalt magára, amikor elhatározta, hogy az országnak önmagát kell felfegyvereznie. Megszervezte és irányította az ágyúöntéstől kezdve a honvédek egyenruhájának megvarrásáig, a hadtáp kialakításától a lőporgyártásig a műveleteket, s mindezeket többnyire maga felügyelte. Sikerült a lehetetlennek tűnő feladat, a hadiipar talpra állt.

Kossuth Lajos 1849-ben Pestre érkezik (Tyroler József festménye) Gábor Áron ágyúöntő műhelye Kézdivásárhelyen

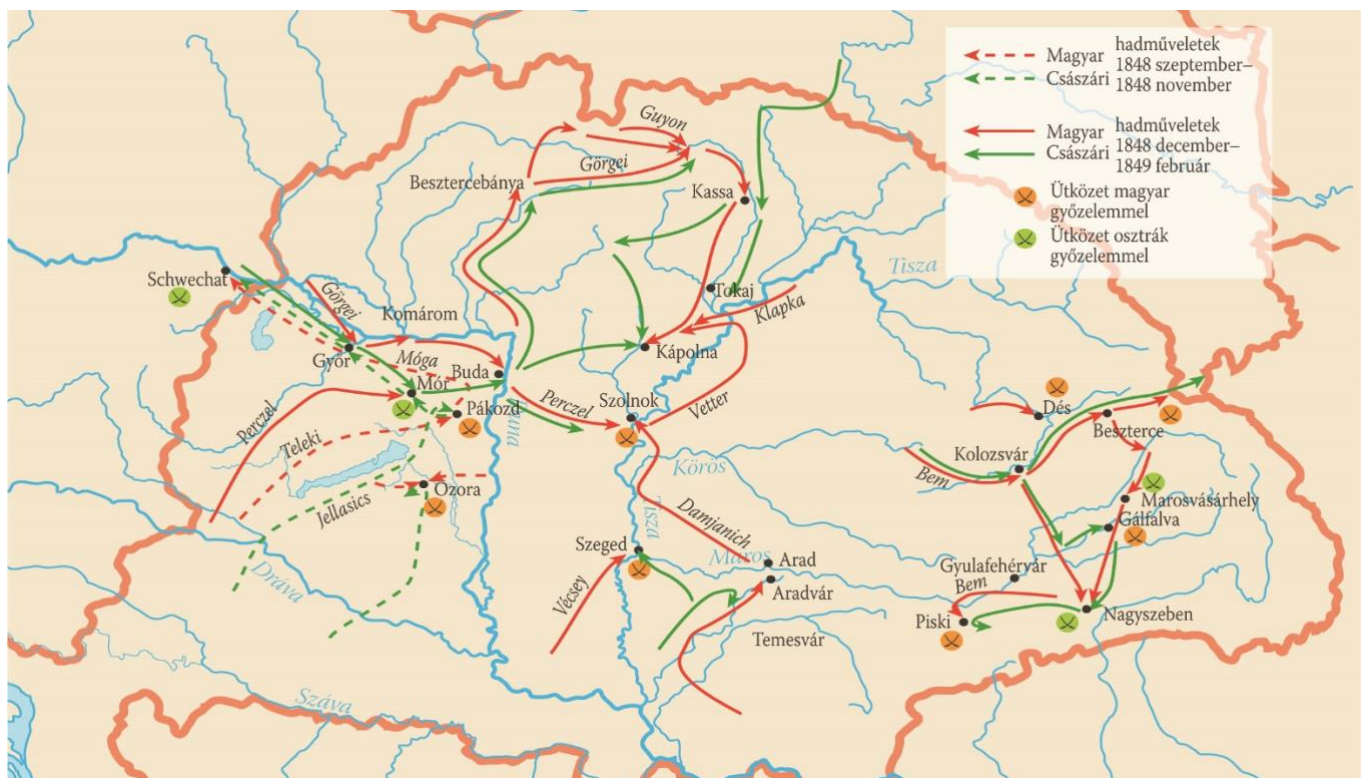
Az első négy ágyút 1848 novemberétől Sepsiszentgyörgyön, majd a többi, közel hetvenet 1849 júniusáig Kézdivásárhelyen gyártották. A tüzérek kiképzésére iskolát is létrehoztak, amit Gábor Áron szervezett, irányított.

Sepsiszentgyörgyön emléktábla jelzi azt az épületet, ahol a háromszéki székelyek elhatározták, hogy ágyút fognak önteni. Gábor Áron szobra Kézdivásárhelyen. Az emléktábla Kézdivásárhelyen azt a helyet jelzi, ahol 1848/49-ben Gábor Áron ágyúöntő műhelye állt

A váci kiáltvány

Mialatt a kormány Debrecenbe költözött, Görgey a megmentett haderővel a Duna mentén északi irányba vonult. 1849. január 5-én Vácott a hadvezér egy nyilatkozatot tett közzé. Ennek lényege az volt, hogy ragaszkodva az áprilisi törvényekhez, Görgey követelte a tisztikar becsületének helyreállítását, a szabadságharc melletti egységes kiállását. Tekintettel arra, hogy a honvéd seregeben a tisztek egy része még a császárra és királyra esküdött fel, s nem is éreztek elkötelezettséget a magyarok ügye mellett – különösen a sok osztrák származású katona –, bizonytalanok voltak. Görgey lehetőséget adott a tiszteknek arra, hogy eldöntsék, melyik oldalra akarnak állni. Aki úgy érezte, hogy inkább a császárt akarja szolgálni, az elmehetett. Aki viszont maradt, annak fel kellett esküdnie a magyar haza védelmére. Az így letisztult sereg a Felvidéken húzta ki a telet, hogy aztán 1849 tavaszán felvehesse a harcot a császári haderő ellen.

A szabadságharc hadműveletei 1848 nyarától 1849 tavaszáig

(Folytatjuk)

Bánhegyi Ferenc